

УДК 330.322(477)

Банківське проектне фінансування в Україні: проблеми, реалії і перспективи розвитку

Олена Михайлівна Юнко,
аспірант

Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

Анотація. Досліджено сучасні проблеми банківського проектного фінансування в Україні. Наведено результати емпіричного аналізу цього процесу за кордоном. Надано рекомендації щодо впровадження банківського проектного фінансування на вітчизняному ринку банківських послуг.

Ключові слова: проектне фінансування, банки, інвестиційні проекти.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку однією з гострих соціально-економічних проблем є подолання інвестиційної кризи, без чого неможливо створити високорозвинуту економіку. Під впливом наслідків світової фінансової кризи, тим паче в умовах гострої конкуренції, для банківського співтовариства актуальним є знаходження інструментів для розміщення ресурсів на довгостроковій основі з прийнятним рівнем ризиків і дохідності. Одним із таких інструментів є проектне фінансування. Однак в Україні поки що мало використовується ця перспективна форма інвестиційного кредитування. Більш широке застосування банками проектного фінансування дозволило б розширити масштаби інвестиційного кредитування та оптимально розподіляти кредитні ризики між учасниками.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. У зв'язку з активним розвитком проектного фінансування в останні десятиріччя та зростання його актуальності як для розвинених країн світу, так і країн, що розвиваються, дослідженню теоретичних і практичних аспектів проектного фінансування присвячують свої праці вітчизняні й зарубіжні дослідники. В Україні окреслені проблеми розробляють у своїх працях А. А. Пересада, Т. В. Майорова, О. О. Ляхова, В. В. Жуков, Г. О. Бардиш, Т. П. Куриленко; у Росії – А. Е. Барінов, І. Мазур, В. Шапіро, Н. Ольдерогге; на Заході – Е. Р. Йескомб і багато інших. Однак у відповідь на динамічні зміни економічних відносин суспільства в різних країнах світу виникає потреба в подальшому дослідженні сучасних реалій проектного фінансування з метою визначення можливостей його використання для забезпечення розвитку економіки України [1; 2].

Мета статті полягає в дослідженні сучасного стану банківського проектного фінансування в Україні, проблем, що стримують його розвиток, і розробленні рекомендацій щодо впровадження такого фінансового механізму на вітчизняному ринку банківських послуг.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Світова практика банківського бізнесу засвідчує, що найперспективнішим і найефективнішим методом організації фінансування великомасштабних інвестиційних проектів і програм за участі комерційних банків є проектне фінансування. Цей напрям банківської діяльності особливо актуальний для тих країн і регіонів, які мають потребу в розширенні та модернізації промислових потужностей, насамперед, капіталоєм-

них галузей виробництва (таких, як добувна, переробна промисловість, транспорт).

Термін «проектне фінансування» є відносно новим поняттям для фінансової науки. На нашу думку, найповніше сутність проектного фінансування визначається такою дефініцією.

Проектне фінансування (Project finance) – це система відносин між учасниками угоди (банками, інвестиційними фондами, спеціалізованими фінансовими компаніями, міжнародними фінансовими організаціями тощо) у процесі здійснення комплексу взаємопов'язаних заходів із приводу беззаставного, інтегрованого фінансування, організації та управління інвестиційними проектами на партнерських умовах з цільовою орієнтацією на грошові потоки, отримані виключно в результаті реалізації проекту [3, с. 35].

Визначають кілька особливостей проектного фінансування, які дозволяють виокремити його як вид інвестиційної діяльності:

- повернення фінансування забезпечується тільки або переважно за рахунок грошових потоків, що створюються у процесі реалізації проекту;
- створення нової проектною компанією (Project Entity) як юридично відособленої установи, яка власне реалізує проект і запозичує під нього кошти, крім того, несе власні зобов'язання. Засновником проектною компанією виступає фірма – ініціатор проекту, яка і несе зобов'язання щодо повернення позикових коштів;
- основний дохід інвесторів нараховується з майбутнього прибутку, а не за рахунок активів компанії;
- різноманітність джерел фінансування. Суть проектного фінансування в означеному контексті полягає в тому, щоб, оцінюючи ризики, прогнозуючи вигоди і витрати проекту, обрати таке поєднання різних зовнішніх і внутрішніх (щодо ініціатора проекту) джерел фінансування, яке забезпечить найвищу ефективність проекту;
- можливість одночасного використання відразу кількох традиційних фінансових інструментів, а також джерел позикового капіталу, що нерідко є необхідною умовою для реалізації великомасштабних інвестиційних проектів;
- можливість залучення капіталу у великих обсягах і з високим фінансовим важелем. Слід

- значити, що досить часто кредитори покривають до 90% потреб у капіталі;
- професійний рівень управління проектом, сучасні моделі фінансування, що забезпечуються залученням до розроблення і впровадження проекту широкого кола провідних вузькоспеціалізованих спеціалістів (аудиторські, юридичні, консалтингові фірми, фінансові посередники, інжинірингові компанії та ін.);
 - розподіл інвестиційного ризику між усіма суб'єктами, які беруть участь у відкритті проекту (тобто ризикує не тільки банк, що надає кошти, а й підприємець, який планує залучити ці кошти до бізнесу, що розвивається). Гарантією кредиту виступає тільки економічний ефект від реалізації проекту;
 - наявність детально розробленого бізнес-плану, підкріпленого пакетом фінансових експертиз, на основі яких інвестор приймає рішення про надання коштів;

- основними фінансовими показниками реалізації проекту є такі показники: LTC («loan-to-cost») – співвідношення залучених коштів, як правило, банківського кредиту, до загального бюджету затрат на реалізацію проекту; LTV («loan-to-value») – співвідношення залучених коштів – комерційного кредиту – до ринкової вартості проекту після його реалізації (уведення в експлуатацію); DSCR («debt service coverage ratio») – відношення суми очікуваних надходжень від проекту до планових виплат за кредитом. При цьому останній показник відображає адекватну оцінку запасу міцності проекту і коливається в рамках від 130 до 200% [3, с. 35–38; 4, с. 64; 5, с. 199; 6, с. 283].

Варто зазначити, що сьогодні всюди у світі широко використовується проектне фінансування. Тому глобальне проектне фінансування протягом 2012 року надало позик в інвестиційну діяльність на суму 197,5 млрд дол. США. Лідером за обсягами реалізованих проектів проектного фінансування була Японія (табл.).

Таблиця

Глобальне проектне фінансування [7]

01.01.2012 – 31.12.2012	01.01.2011 – 31.12.2011					
	Region	дохід, млрд дол.	пит. вага, %	дохід, млрд дол.	пит. вага, %	% зміна прибутку
РАЗОМ		197 526,6	541	223 413,8	640	-11,6 ▼
Америка		39 397,5	128	38 570,3	122	2,1 ▲
Центральна Америка		7 890,0	20	1 755,2	9	349,5 ▲
Південна Америка		9 379,8	27	11 936,7	31	-21,4 ▼
Карибський басейн		25,0	1	879,0	2	-97,2 ▼
Північна Америка		22 102,7	80	23 999,4	80	-7,9 ▼
ЄБСА		69 929,9	220	90 559,1	257	-22,8 ▼
Африка / Близький Схід / Центральна Азія		23 631,5	44	18 343,1	32	28,8 ▲
Північна Африка		4 488,8	3	-	-	-
Чорна Африка		9 403,6	25	5 265,6	15	78,6 ▲
Близький Схід		6 825,1	14	12 339,5	14	-44,7 ▼
Центральна Азія		2 914,0	2	738,0	3	294,9 ▲
Європа		46 298,4	176	72 216,0	225	-35,9 ▼
Східна Європа		9 030,5	21	15 302,0	21	-41,0 ▼
Західна Європа		37 267,9	155	56 914,0	204	-34,5 ▼
Азійсько-Тихоокеанський регіон		85 833,7	182	92 760,6	245	-7,5 ▼
Австралія		42 566,5	34	24 821,1	54	71,5 ▲
Південно-Східна Азія		13 530,3	31	14 443,4	45	-6,3 ▼
Північна Азія		8 093,3	34	6 449,6	21	25,5 ▲
Південна Азія		21 643,6	83	47 046,5	125	-54,0 ▼
Японія		2 365,5	11	1 524,1	16	55,2 ▲

Якщо ж детальніше розглянути проектне фінансування за секторами економіки (рис. 1), то можна побачити, що найбільше спрямування коштів за результатами 2012 року було на розвиток енергетики (32,2%), нафтогазової промисловості (30,7%) і транспорту (20,4%). Найменше вливань спостерігаємо в телекомунікації (0,8%) і переробну промисловість (0,4%).

Слід констатувати, що, на превеликий жаль, станом на 01.01.2014 відсутня офіційна статистика Національного банку України відносно обсягів проектного фінансування [8]. Банки не розголошують умови своєї участі у проектах, що свідчить про незрілість цього сегмента ринку банківських послуг, і, відповідно, негативно впливає на його розвиток. Крім того, проект-

не фінансування можуть дозволити собі лише великі банки, які мають вихід на ринок зовнішніх запозичень, банки зі значною часткою іноземного капіталу, а також філії іноземних банків, які одержують довгострокове рефінансування від материнських структур.

Основними ж гравцями на вітчизняному ринку банківських послуг, що пропонують проектне фінансування, на сьогодні можна вважати АТ «Укресімбанк» (робить акцент на проекти в експортоорієнтованій галузі), АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «ОТП БАНК», ПАТ КБ «Надра» (будівництво високотехнологічного заводу ВАТ «Каховка-Пром-Агро»), ПАТ «УКРСОЦБАНК», АТ «УкрСиббанк». Розвивають проектне фінансування також ВАВ Банк, ПАТ Банк

«Кредит-Дніпро», ПАТ Альфа-Банк (будівництво заводу «Метали та полімери» у м. Алчевську), ПАТ КБ Правекс-Банк та інші.

Рис. 1. Глобальне проектне фінансування за секторами економіки з 01.01.2012 до 31.12.2012, % [7]

Позитивний досвід роботи у сфері організації фінансування проектів українських підприємств із залученням кредитних ресурсів міжнародних фінансових організацій та іноземних фінансово-кредитних установ має Укрексімбанк, який здійснює фінансування інвестиційних проектів, спрямованих на структурну перебудову і модернізацію промисловості, розвиток експортного потенціалу вітчизняних підприємств, а також розвиток малого та середнього підприємництва [6, с. 159]. За умовами кредитної угоди (укладеної 9 лютого 2012 року), АТ «Укрексімбанк» отримав від ЄБРР кредитну лінію обсягом 50 млн дол. США для продовження Програми енергоефективності в Україні (ПЕУ), головною метою якої є фінансування середньо- і довгострокових проектів промислової енергоефективності, покликаних сприяти зменшенню споживання енергії в Україні, рівень якого втричі більший, ніж у цілому в країнах Європейського Союзу [9]. Розвиток операцій банківського проектного фінансування в Україні гальмується рядом чинників (рис. 2).

Рис. 2. Проблеми, які гальмують розвиток проектного фінансування інвестиційних проектів в Україні

Примітка. Авторська розробка на основі аналізу: [3, с. 35–36; 5, с. 199; 10, с. 221]

Розвиток проекту фінансування в Україні, перш за все, перешкоджає інвестиційний клімат, який залишається несприятливим для залучення капіталу.

На жаль, реалізація програм проектного фінансування в Україні практично не регулюється законодавством. Слід зазначити, що вітчизняним законодавством навіть не передбачено терміна «проектне фінансування», яке міститься в документах Базельського комітету.

Одним із головних чинників, які стримують розвиток проектного фінансування в Україні, є обмеження Національного банку щодо обсягів інвестування. Оскільки проектне фінансування, по-перше, потребує значних фінансових вкладень, а по-друге, має довготривалий характер, то для його ефективного здійснення необхідним є забезпечення доступності кредитів для позичальників шляхом зниження їхньої вартості. Цього можна досягнути шляхом перегляду

навної системи резервування коштів комерційних банків шляхом зниження норми резервування. При цьому важливо створити стимулювальну систему обов'язкового резервування для банків, що активно займаються інвестиційним кредитуванням [3, с. 36].

Українські банки навіть виставляють певну планку для мінімальної суми проектного фінансування – 1 млн дол. США. При цьому оптимальною сумою вартості проекту в стані економічної активності є 10–20 млн дол. США. Менші проекти не можуть забезпечити кредитора належним грошовим потоком. Крім того, терміни проектного фінансування є дещо коротшими за терміни звичайного кредитування бізнесу – 10 років є максимально допустимим терміном [5, с. 199].

Суттєвим недоліком є і суворий порядок оподаткування довготермінових інвестиційних проектів, який передбачає сплату банком-інвестором податку в процесі інвестування, коли проект ще не дає віддачі, а мають місце лише витрати. Така практика штучно завищує вартість проекту і знижує його ефективність. Відповідно, необхідним є перегляд законодавства щодо оподаткування таких проектів.

Слід також зазначити, що проектне фінансування як спосіб мобілізації коштів для фінансування інвестиційних проектів є достатньо дорогим методом. Однією з причин високої вартості позичкового капіталу при проектному фінансуванні є необхідність проведення всеохоплюючого попереднього аналізу інвестиційного проекту. Проводиться технологічний, правовий аналіз, аналіз фінансової стабільності, ефективності та ризиків [11, с. 209].

Висновки. Зважаючи на важливість і актуальність проектного фінансування для національної економіки, особливо для реалізації великомасштабних проектів державного значення, пропонуємо кілька рекомендацій щодо стимулювання його розвитку в Україні.

По-перше, забезпечити доступність довгострокових інвестиційних кредитів для позичальників шляхом зниження їхньої вартості. Цього можна досягнути шляхом перегляду наявної системи резервування коштів комерційних банків у напрямі зниження норми резервування. На нашу думку, система універсальних нормативів резервування комерційних банків певним чином вичерпала себе. Тому важливо створити стимулювальну систему обов'язкового резервування для банків, що активно займаються довгостроковим інвестиційним кредитуванням.

По-друге, запровадити державне відшкодування (часткове) процентних ставок за довгостроковими інвестиційними кредитами, що спрямовуються у пріоритетні галузі економіки, і передбачити ці обсяги відшкодування в державному бюджеті. Для цього потрібно виділити в державному бюджеті України кошти на компенсацію відсотків, створити на базі Міністерства економічного розвитку та торгівлі України конкурсну комісію з числа працівників міністерства, наукових і науково-педагогічних працівників, котрі займаються цією проблематикою, представників громадських організацій.

Надання компенсацій потрібно здійснювати щодо проходження певного терміну користування кредитом, щоби можна було оцінити процес його реалізації та наявні результати. Сума компенсації не може перевищувати суми, яку позичальник сплачуватиме за користування позикою. Активне використання механізму компенсації частини відсотків могло б стати відчутним імпульсом для розвитку економіки України [12, с. 215].

По-третє. Досить поширеною в рамках проектного фінансування великих, зокрема інфраструктурних, проектів у світі є практика застосування консорціумних об'єднань, які дозволяють мінімізувати проектні ризики шляхом їх розділення між учасниками, а також уникнення недофінансування проектів через проблеми, пов'язані з ліквідністю кредиторів.

По-четверте, проектне фінансування не може виявити всіх своїх позитивних сторін без розвинутої мережі фінансових інститутів: інвестиційних банків, універсальних банків, інвестиційних фондів, довірчих товариств тощо. Однак в Україні реалізують проекти проектного фінансування лише універсальні банки, оскільки інших установ немає. Тому банківська система України сьогодні має бути зорієнтована на створення і розвиток зазначених фінансових інститутів.

Підсумовуючи, на основі проведеного вище аналізу, можна зробити висновок, що розвиткові українського ринку проектного фінансування перешкоджає низка причин, головними з яких є: несприятливий інвестиційний клімат, обмежувальна політика НБУ, значний податковий тиск, а також слабка ресурсна база вітчизняних банків.

Таким чином, за реалізації зазначених кроків український ринок проектного фінансування в перспективі рухатиметься в бік зближення зі своїми західними аналогами.

Список використаної літератури

1. Пересада А. А., Майорова Т. В., Ляхова О. О. Проектне фінансування: Підручник. – К.: КНЕУ, 2005. – 741 с.
2. Баринев А. Э. Проектное финансирование на мировом рынке: мифы, проблемы, реалии // Финансы и кредит. – М., 2005. – № 20. – С. 42–52.
3. Кобичева О. С. Особливості проектного фінансування у банківській сфері // Наука й економіка. – 2010. – № 4 (20). – С. 34–37.
4. Гуляева Л. П. Банківське проектне фінансування інвестиційних проектів у забезпеченні розвитку національної економіки // Вісник. – Львів, 2009. – Вип. 32. – С. 63–68.
5. Гончаров Ю. В. Управління проектним фінансуванням комерційного банку (за матеріалами ЗАТ КБ «ПриватБанк») // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 9 (99). – С. 196–209.
6. Вовчак О. Банківське проектне фінансування: стан, досвід та перспективи // Вісник Львівського університету. – 2004. – Вип. 33. – С. 155–161. – (Серія «Економіка»).

7. Thomson Reuters. Project Finance Review. Full Year 2012 [Electronic resource]. – Available from: <https://www.thomsonreuters.com>.
8. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
9. Офіційний сайт Укrexіmbанку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eximb.com/ukr/corporate/loans/energo>.
10. Науменкова С. В. Особливості та інструменти проектного фінансування в Україні / С. В. Науменкова, Л. Ю. Гавриш // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2013. – Вип. 1 (14). – С. 214–222.
11. Бугай В. З. Проектне фінансування як інструмент залучення інвестиційних ресурсів / В. З. Бугай, М. С. Євтушенко, А. В. Комісарова // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 2 (6). – С. 205–210. – (Серія «Економічні науки»).
12. Другов О. О., Юнко О. М. Сучасний стан та перспективи розвитку банківського кредитування розвитку економіки України / О. О. Другов, О. М. Юнко // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Проблеми інтеграції України у світовий фінансовий простір (зб. наук. пр.) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; Редкол.: відп. ред. В. С. Кравців. – Львів, 2012. – Вип. 2 (94). – 647 с.

Summary. Present problems of banking project financing in Ukraine are investigated. There are given examples of empirical analysis of this process abroad and there are also some recommendations about introduction banking project financing on the domestic market of banking services.

Keywords: project financing, bank, investment projects.